

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

האם מותר לגנוב בשמחת פורים

(שם) הטעם 'שלא ירגיל עצמו בכך'. האחרונים דנו בהרחבה האם איסור זה הוא מן התורה, או שהוא מדרבנן והפסוק הוא אסמכתא, או שכך תיקנו חכמים (ראה לחם משנה ויד המלך שם ועוד).

ובשיטה מקובצת (בבא מציעא סא.) על מה שאמרנו שאסור לגנוב על מנת לצער, הביא שיש מפרש שהאיסור הוא אפילו כשאינו רוצה לעכב הגניבה בידו אלא גונב כדי לצער. וכתב על זה שאין זה נראה, שהרי מעשים שבכל יום שעושים כך. לכן יש מפרשים שהאיסור הוא רק כשדעתו לעכב הגניבה בידו, והיחידוש הוא שאסור אף שאינו גונב בשביל רווח אלא רק כדי לצער. מבואר מדבריו שסובר שכל שדעתו להחזיר אין זה בכלל איסור גניבה. וכן כתבו הריטב"א ותוספות רבינו פרץ (שם) בשם רבינו תם.

אולם בקצות החושן (סימן שמח סק"א) הביא את לשון הרמב"ם בספר המצוות (מצוה רמד) שכתב במפורש שאסור לגנוב על מנת לצער את הבעלים אף שדעתו אחר כך להחזירו לו, וכן מפורש בספר החינוך (מצוה רמד) ובריטב"א (שם). והסיק בקצות החושן שלפי זה ודאי שאין היתר לגנוב אפילו על מנת להחזיר מיד, ויש להיזהר במה שכתב בשיטה מקובצת שמעשים שבכל יום שגונבים על מנת להחזיר.

היתר תחפושות וחסופות מאכלים בפורים

בשו"ת מהר"י מינץ (סימן זי) נשאל בעניין לבישת תחפושות בפורים, כאשר בחורים

בשנת תשפ"ד, נערכה סעודת פורים מפוארת בבית ראש הכולל הרב טברסקי, בה התכנסו מספר אברכים חשובים ומופלגים בתורה מבני החבורה לסעודה כדת היום. לאחר כמה כוסות 'עד דלא ידע' וכטוב ליבם ביין, החל ר' חיים יהודה להתבדח עם חברו ר' משולם זושא. מתוך שמחת פורים וגילופין, נטל ר' חיים יהודה את השטריימל היקר מעל ראשו של ר' משולם זושא, והחל להעבירו מאחד לשני, תוך שהוא מתעלם ממחאותיו של ר' משולם זושא שדרש את השבת השטריימל לאלתר.

השאלה ההלכתית המתעוררת: האם מותר מצד ההלכה ליטול חפץ של חברו ללא רשותו במהלך שמחת פורים כאשר הדבר נעשה מתוך שמחה של מצוה, האם העובדה שהמעשה נעשה בפורים, כאשר המסוכים מבושמים ושרויים בשמחת היום, מתירה התנהגות שבימים רגילים הייתה נחשבת לאיסור גניבה או גזל:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

איסור גניבה גם דרך שחוק

בהלכות גניבה נפסק ההלכה (סימן שמח סעיף א) שאסור לגנוב אפילו דרך שחוק ואפילו על מנת להחזיר, וכך פסק הרמב"ם (גניבה פרק א הלכה ב). מקור הדין הוא בגמרא (בבא מציעא סא): שלומדים מהפסוק 'לא תגנבו' שאסור לגנוב בכל אופן, אפילו על מנת להחזיר, או לגנוב על מנת להרוויח למי שגנב ממנו לשלם לו כפל, וביאר הרמב"ם

המשך בעמ' ב'

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

לגזוז ציפורניים ולהסתפר בפורים לכבוד שבת

כאשר חל פורים ביום שישי כמו בשנה זו; האם מותר לקצוץ ציפורניים או להסתפר לכבוד שבת:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

נחלקו הפוסקים לעניין גזיזת ציפורניים ולהסתפר בפורים,¹ וכאשר חל ביום שישי מותר לגזוז ציפורניים,² וכן מותר להסתפר לכבוד שבת.³

הסרת צבע ותמרוקי פורים בשבת

ילדים שנשארו על פניהם מהתחפושות שאריות צבע ותמרוקים; האם אפשר לשטוף את הפנים כדי להסיר

את הצבע בשבת:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אם אין תואר וצורה אפשר להקל לנקות שיירי הצביעה.⁴ ולכתחילה ראוי להסיר את הצבע לפני שבת, גם כדי לצאת ידי החוששים לאיסור מחיקה וגם מפני כבוד השבת. ואם יש ציורים ובוודאי צורת אות יש לחשוש למוחק,⁵ ובאלו צריך יותר להיזהר להסירם קודם השבת, ובדיעבד המיקל בזה מפני כבוד הבריות יש לו על מי לסמוך.⁶

מוקצה במשלוח מנות

משלוחי מנות מעוצבים המונחים בסלון הבית, האם

הם מוקצה בשבת:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

הכל לפי העניין; אם יש שם דברים יקרים, כגון כלים שחושש לשבירתם, הרי זה מוקצה מחמת חסרון כיס. ואם יש שם מאכלים הראויים לשבת וחושב לאוכלם, אין זה מוקצה.⁷

משלוח מנות שוקולד לחולה סוכר

קיבלתי משלוח מנות מכובד שמורכב מיצירות שוקולד, ואני רוצה להעביר את המשלוח המרשים לחברי הטוב שמסיבה בריאותית אינו יכול לאכול מאכלים ממותקים, [ברור לי שגם אם אשלח לו אוכל הראוי לו, הוא לא יאכל את משלוח המנות שלי]; האם אני מקיים בכך מצוות 'משלוח מנות', או שמאחר והחבר אינו יכול לאכול את המשלוח אין זה נחשב מִנְת־אוֹכֵל לסעודת פורים עבורו:

בזה עניין של נוי, אלא סתם כיעור צורת הפנים או שרטוט משוה, אם בשבת כבר אין על הפנים שום צורה, ורק רוצה לנקות מה שנשא, יכול להקל לשפף העור במים. וכמו שהביא הקצות השולחן שלא גזרו על מחיקה כזאת.

5 קצוה"ש (סי' קמד הערה י), שש"כ (פ"ג סמ"ב) שכמו קצוה"ש (ש"ע סי' שפ"ד), כך אסרו גם מחיקה גם בדברים שאינם עומדים להתקיים. 6 שאין האיסור אלא מדרבנן וזהו תרי ותלת דרבנן, ובמקום צער ובושה יש מקום להקל (פ"ה סי' ס"א).

7 סי' קמד הערה י, ש"פ (חידושי חולין דרושנים נחמדים) שדקדק מדוע לא נזכר בתחילה מצות מתנות לאבינוים רק בסוף בפסוק (אסתר ט"ב) 'כימים אשר נחו וגו' לעשות אותם ימי משהו ושמהו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינוים, וביאר כי מתחילה נקבע פורים כיום טוב ורק לבסוף נתבטל מאחר שלא קיבלו עליהם (מגילה ה'), ולכן מתחילה שהיה פורים אסור במלאכה כיו"ט ממש לא היה שייך לקיים מתנות לאבינוים שהוא על ידי מעות והן מוקצה ביום טוב, משא"כ משלוח מנות שהם מעדינים ואינם מוקצה.

שם, כה"ח סי' קס"א סק"ב ועוד) שאין דבריו אמורים אלא בסוג לכלוך שנדבק בחזקה במשך זמן ארוך וקשה להסירו וכאילו מתבטל לגוף והסרתו היא כעין פעולת מחיקה, ובכלל זה שחרורית הקדירה כאשר הוא שמונני ונדבק בחזק רב כעין דיו וצבע. ואם כי לכתחילה בוודאי ראוי להחמיר העולם מיקל בזה.

וכתבו הפוסקים לימוד זכות על כך (קצוה"ש סי' קמ"ד הערה י, ש"ת מנחת שלמה ח"ב סי' י), שלא גזרו על מחיקה במקום שאינו מיועד לכתובה ואינו מוחק על מנת לכתוב אחר כך באותו מקום. ולעניין הסרת איפור וצבע ושאר מוצרי קוסמטיקה נחלקו הפוסקים אם יש בזה איסור מחיקה בשבת, בארחות שבת (פ"טו סי' הערה פה בשם הגר"ק), מתירו מטעם שלא מצוינו במלאכת צובע מלאכה הפכית של מחיקת צבע. אמנם הגרש"א חשש לאסור (ש"ש פ"ד ס"ז), וחזו מטה שכתב במהדו"ק להתייר שם בהערה פג), שכאשר הם לשם צביעה חמור יותר, ועוד דשמה זהו מוחק על מנת לכתוב, שהרי לאחר מכן חוזרת וצובעת שם. אכן בצבע של פורים על איש, אע"פ שבפורים יש לו עניין שייך לכלוך כפשוטו. ולכן אע"פ שלשית הסרת איש חשש מחיקה גם בשחרורית כנ"ל, נראה שבעניינו, מאחר שגם מלכתחילה לא היה

לאסור בדברי מלכיא (ח"ה סי' רלז) בפורים שחל באמצע השבוע.

2 כ"כ בשו"ת דברי מלכיא (ח"ה סי' רלז), שהרי כתב ברמ"א שכל מלאכת מצוה מותר וכו',¹ ובערב ש"ק זהו מצוה ליטול צפורניו כדק"ל בס"ל רס. וכן התייר למי שצפורניו גדולות וחושש להצביעה לנט"י מפסולת שמתקבץ תחת הצפורנים כדק"ל באו"ח סי' קס"א או שמאסר לו לאכול בידיו, א"כ הוא צורך סעודה ומותר.

3 יפה ללב (סי' תנצ"ס"א הביא דבריו בכף החיים סי' קס"א), וכן הורה הגר"ש אלישיב (אש"י האיש פמ"ח סי' ז), שו"ת בי"א (ח"ו סי' מז). ויש פוסקים שאסרו אפילו בערב שבת ולא התירו רק על ידי ספר גוי (פרי האדמה ח"א דמ"ד, עיי"ש שכן הורה למעשה בירושלים בשנת תק"ה ואסר להסתפר ע"י ישראל ביום ששי שחל בו ס"ו והסכימו עמו בעל הוראה, והביא דבריהם בכף החיים שם).

4 הפוסקים האריכו לעניין איסור מוחק בצביעה. החיי אדם כתב (הלכות נטילת ידים כלל מ סי"ח) כי מי שנחפחה ידו משחרות הקדירה וכיוצא בו בשבת וכו' לא יגנב דהוי כמוחק, רק יתנין עד שיתגנובו ידיו ממילא. ולכאורה קשה שהסרת לכלוך נגנובו שחרורית קדירה אינה אלא הסרת לכלוך שאין בו סרך איסור בשבת, וכתבו הפוסקים (דעת תורה סי'

1 מעיקר הדין פורים אינו אסור בעשיית מלאכה, שאף שאמר במגילה (ט"ו יט) 'שמחה ומשתה ויום טוב', לבסוף לא קיבלוהו עליהם 'יום טוב' ומותר במלאכה (מגילה ה'). ולמשה כתב בשולחן ערוך (סי' תנצ"ס"א) כי הדבר תלוי במנהג המקום ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, והרמ"א כתב כי האידנא נהגו בכל מקום שלא לעשות וכו' ומותר לעשות כל מלאכת מצוה. ולענין תפירת נחלקו הפוסקים, יש שהתירו להסתפר אפילו ע"י ספר יהודי ואפילו כאשר חל פורים באמצע השבוע (כת דוד סי' תנצ, יפה ללב ח"ה סק"א, ערך השולחן סק"א), וטעמם שהרי אפילו בחול המועד שמלאכה אסורה בו מעיקר הדין, אין הגילוח אסור משום מלאכה וכל האיסור לגלח בחוה"מ הוא רק כדי שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולים, ק"ו בפורים שאיסור מלאכה אינו אלא מנהג. אולם יש פוסקים שאסרו תספורת בפורים, (דבר משה סי' מד, בן איש חי מצוה סעיף כ"א, פרי האדמה ח"א דמ"ד), וטעמם שאף אם יש להתייר משום שמחה, זה שייך רק למסתפר עצמו אבל לא לספר אחרים. ועוד שדוקא בימי חול המועד שהם ימים רבים יש שמחה בתספורת, אבל פורים שהיא יום אחד או שניים, הרי יכול להסתפר ביום שלפניו או ביום שלאחריו. וכן לענין גזיזת ציפורניים כתב

מדוע אין איסור של גונב על מנת למיקט

ולכאורה יש לעיין, שהרי סוף סוף זה נחשב כגניבה בדרך שחוק, שאמרנו עליו שאסור והרי הוא בכלל לאו של לא תגנובו. ואכן באורחות המשפט (עדות סימן מא) הביא בשם מעשה אברהם (חושן משפט סימן כב) שהסתפק במי שגנב או גזל ביום פורים דרך שמחה אם נפסל לעדות. וכתב שאינו נפסל לעדות על פי דברי הרמ"א שביום פורים דרך לעשות כן. וכתב שם שאע"פ שהגזול אינו מתכוון אלא לשמחה בעלמא, מכל מקום הגזול הרי מצטער על הגזילה, והרי הוא עובר על 'לא תגנובו' שנכלל בו איסור אף על מנת להחזיר וברוך משחק, ואם כן אף שגזל לשמחה ואפשר שעובר באיסור גניבה, מכל מקום מאחר שהוא סובר שלמצווה ייחשב, אינו נפסל לעדות.

קושיא זו מתחדדת ביותר בהגהות הסמ"ק מצוריך (סימן רס) שהביא בשם רבינו יונה את הדין שאסור לגנוב על מנת למיקט, ושמותר לגנוב בשעת שמחה, והביא הראיה מדין מיד התינוקות, וציון מעשה מחסיד אחד שהיה מקפיד על עניית אמן שחטף אתרוג וזכה להתעשר מכך, ומוכח שגניבה בשעת שמחה היא אפילו מידת חסידים, שבוודאי לא היה מתרחש לחסיד נס בדרך שאינה ראויה לכתחילה.

ושמא מאחר וההיתר של שעת שמחה הוא היתר גמור לצורך השמחה, אין לזה שם איסור 'גניבה' ואין זה בכלל האיסור, אבל גניבה 'על מנת למיקט', הוא מעשה של גניבה אלא שנעשית על דעת להחזיר, וכיון שיש חשש להרגל עבירה הניחו זאת בכלל האיסור. ועוד שמאחר ששעת שמחה הוא היתר לצורך שמחה, אין בזה צורה של איסור ואין חשש שיבוא מזה להתרגל בגניבה.

חילוק בין גניבה לגזילה

בשו"ת קנין תורה (חלק ב סימן קב אות ב) כתב שאפשר לחלק על פי המובא בגמרא (בבא קמא ע"ט): שאמר רבי יוחנן בן זכאי טעם שהחמירה תורה בגנב יותר מבגזול לחייבו תשלומי כפל מה שאין כן בגזול שמשלם רק הקרן, שהגנב חשש שיראוהו בני אדם ורק לא חשש שיראוהו מלמעלה ועשה עין של מעלה כאילו אינה רואה. וביאר שלפי זה יש לומר שכך גם בדין זה חמור גנב יותר מגזול, שבעת שמחה אם לוקח בפניו דבר משלו הרי מראה בזה ידידות שכמוהו כאחד מבני ביתו המרשה לעצמו לקחת דבר השייך לו, ואין בזה כלל צורה של גניבה. מה שאין כן כשגונב שלא בפני בעליו, שבוזא אין שייך שום הראות שמחה בשעת הגניבה, אסור אפילו בגונב לשם שחוק דאף שאחר כך כשיחזיר לו יראו שהיה כאן שחוק בלבד, הרי בשעת גניבה הוא עושה ככל גנב אחר, ודייק כן בלשון הרמב"ם שכתב לאסור דרך שחוק רק בגנב ולא בגזול. ולדבריו כל ההיתר של שעת שמחה דווקא במעשה גזילה ולא במעשה גניבה, ואפילו אם אחר כך מחזיר את הגניבה ברבים.

ומצינו עוד לחלק בין גניבה וגזילה, לפי מה שכתבו הפרישה והב"ח (ח"ו"מ סימן שנט) לבאר מה שכתב הרא"ש (טור שם סק"ג) שמוותר לגזול אם יש לו לשלם מיד מעות טובים יותר, והקטו שהרי בהלכות גניבה נפסק שאסור לגנוב אפילו על מנת למיקט, וכתבו לחלק כי גניבה שהיא מצויה לאדם ועשוי להיכשל בה, אסור שלא ירגיל עצמו בכך, אבל גזילה שאינה מצויה לאדם, שהרי הכל מוחים בידו, אין חשש שיבוא להתיי לעצמו גזילה גם באופן אחר. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן יש לחלק בין גניבה לגזילה, וכל ההיתר של שעת שמחה דווקא במעשה גזילה ולא במעשה גניבה.

הלכה:

המשנה ברורה (סימן תרצו ס"ק לא) הביא את דברי השל"ה הק' ששומר נפשו ירחק מלחטוף שלא ברשות. ובאמת בשל"ה (מסכת מגילה נר מצוה יז) לא נקט את טעם האיסור משום גזילה, אלא כתב שיש להיזהר מכל זה כיון שזו הוללות ולא שמחה של מצווה.

ויש לציין לדברי ערוך השולחן (או"ח סימן תרצה סעיף ז) שכתב לחייב בזמן הזה מזיק מתוך שמחה, ולאסור גם את שאר האיסורים שכתבו בהם הפוסקים להיתר, וזה לשונו: ועכשיו בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה, ואין אנו נוהגין לשמוח כל כך עד שיבא להיזק, ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם. ועוד כתב (סימן תרצו סעיף יב): ומה שנהגו בימים קדמונים בלבישת פרצופין משעטנו, ושל איש לאשה, עכשיו לא נהגו כן. וכן מי שהזיק חייב לשלם, דעתה בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואין אנו במדרגה זו, ומה שכתב הרמ"א הוא לקיים מה שנהגו בימיו ולא עכשיו.

והגרש"ז אוערבאך (הליכות שלמה אדר פרק יט הערה צז) כתב, שצריך להתיישב היטב מה נכלל בשמחת פורים, ומהו נשאר בגדר קלות דעת שבו לא פטרוהו כלל. ובספר מעדני שלמה (עמוד קכו ובמהדורה חדשה פורים אות ט) כתב: שמעתי שאחד שאל את מרן הגרש"ז אוערבאך אמאי מזיק בפורים פטור מלשלם, וענה לו מרן שאיתא בפוסקים שפטור רק אם שתה יותר מלימודו, ומה ששותים היום אינו מספיק לזה. וראה עוד מכתלי בית הדין (חלק א סימן סה).

ובתולות, זקנים ונערים מחליפים בגדיהם, לעתים מבגדי איש לבגדי אשה ולהפך, וכתב שיש לתת טעם ולהביא ראיה מדוע גדולים וחסידים עולם נהגו כך, ובוודאי אילו היה בדבר חשש עבירה לא היו שותקים. והסביר שכאשר אנשים ונשים נוהגים ללבוש אותם בגדים באופן שווה שוב אין בכך משום איסור 'לא ילבש', ובשמחת פורים נחשבים הבגדים שווים לכולם. עוד הוסיף טעם על פי הראשונים שהאיסור הוא רק כשלוששים הגדים להתנאות ולקישוט, אך באופן אחר מותר, ולכן במקום שמחת פורים הותר הדבר.

והביא עוד מתשובת רבינו טוביה בשם ריב"א, שכל מאכל שחוטפים הבחורים לשם שמחת פורים, אפילו ללא רשות, מזמן קריאת המגילה עד סוף סעודת פורים - שני לילות ויום אחד - אין בו משום גזל, ואין להזמנים לדין על כך, ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן לפי טובי העיר.

על יסוד הדברים הללו פסק הרמ"א (אורח חיים סימן תרצו סעיף ח) שבני אדם החוטפים זה מזה דרך שמחה אין בכך משום לא תגזול, וכך נהגו, ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן על פי טובי העיר. מכאן שבמקום שנהגו לחטוף מנות זה מזה בפורים, אין איסור גזילה כשעושים זאת בדרך שמחה, כל עוד אין בכך משום דבר שאינו הוגן לפני טובי העיר.

שיטת הב"ח

הב"ח (יורה דעה סימן קפב ד"ה ויש לתת לב) כתב שיש לשים לב למנהג בפורים לשנות בגדים מאיש לאשה ומאשה לאיש ואין מוחה, ובוודאי הדבר אסור לכל הדעות כשמתכוון להתדמות לאשה. הב"ח מביא על כך את דברי היראים (סימן צו, דפוס חדש סימן שפו) שכתב: ולבוש אפילו עראי ודרך שחוק אסור, שהרי לא חלק הכתוב בין קבע לעראי, ולפי שראיתי בני אדם שלובשין במלבושי אשה עראי וגם האשה במלבושי האיש עראי במשתאות של חתן וכלה וגם בענינים הרבה כתבתי כן. וכתב שבוודאי לא ראה מהר"י מיניץ לדברי היראים, ואילו היה רואה לא היה חולק. ולכן כתב לחלק שכל מה שהתירו כאשר אין כוונתו להדמות לנשים, כאשר עושה זאת להינצל מן הצער שאי אפשר בדרך אחרת, אבל לא לצורך ריבוי שמחה, והרי יכולים להרבות שמחה גם בדרכים אחרות.

הב"ח מוסיף לדון בראיית המהר"י מיניץ שהתיר מאחר שאינו עושה כן אלא משום שמחת פורים, כפי שמצאנו היתר בפורים לחטוף מאכל בלי איסור גזל. על כך השיב הב"ח שאין הדברים דומים כלל, שכן שונה הדבר בגזל שהוא דבר שבממוץ, ובוזא יש לנו את הכלל (גיטין לו): שהפקר בית דין הפקר, וזהו גם הטעם שנקטו שיעשו כהוגן על פי טובי העיר, כי ההיתר הוא רק במה שהפקירו טובי העיר. אבל בדבר איסור אין כוח לשום בית דין להתיר משום שמחת מצווה בפורים דבר האסור מן התורה או מדבריהם. והסיק שכל ירא שמים יזהיר את בני ביתו והנשמעים לקולו שלא יעברו על איסור לאו, לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה, ותבוא עליו ברכה על הסרת מכשולות מדרך עמנו, ומנהגים לא הוגנים לא ינהגו עוד. וכן פסק הט"ז (שם סק"ד).

התועפות ראם (יראים שם סק"ה) כתב שנוסח כתב יד של היראים אינו כמו הנוסח שהביא הב"ח, אלא: ולפי שראיתי בני אדם שלובשים מלבושי נשים עראי לשחוק והוקשה בעיני כתבתי כן. ולפי זה מיושבים דברי מהר"י מיניץ שהרי אסר רק לבישת ארעי לשחוק, ולא לשמחת פורים או חתן וכלה.

חטיפה במקום שמחה ביום טוב

מצאנו דוגמה נוספת לחטיפה במקום שמחה, לגבי יום טוב האחרון של חג. שנינו במשנה (סוכה מה) מיד התינוקות שומטים לולביהם ואוכלים אתרוגיהם. רש"י (ד"ה ואוכלין) פירש שאין בדבר משום גזל ולא משום דרכי האמורי, שכן נהגו מחמת שמחה. התוספות (ד"ה מיד) למדו מכאן היתר לבחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעים בגד חברים או מקלקלים את סוסו, שהם פטורים כיון שכך נהגו מחמת שמחה, והרמ"א (ח"ו"מ סימן שעה סעיף ט) הביא דין זה להלכה.

טעם ההיתר

רש"י ותוספות לא ביארו מדוע מה 'שכן נהגו מחמת שמחה' מתיר איסור גזל, ואפשר שכוונתם שהכל מוחלים זה לזה, אלא שקשה שהרי קטנים לאו בני מחילה, ושמא כוונתם מצד שיוון שנהגו כן היינו מנהג בני העיר, ויש לבני העיר כח של הפקר בית דין הפקר (כמבואר בח"ו"מ סימן ב).

בדרכי משה (סימן תרצז) הביא תשובת מהר"י ברונא שהטעם שממון ניתן למחילה, משום שהפקר בית דין הפקר. ודבריו צריכים ביאור, שפתח שהטעם הוא משום מחילה, וסיים בטעם של הפקר בית דין הפקר. ובדברי הב"ח שהובא לעיל מבואר שסובר שמה שמוותר לחטוף מאכל בפורים דרך שחוק, הוא דין מיוחד מכוח הפקר בית דין הפקר, אך מצד איסור גזילה ודאי שאין היתר במקום שחוק. אמנם בכנסת הגדולה (בית יוסף אורח חיים סימן תרצה ס"ק ג) ביאר הטעם משום מחילה, וכן הוא בפרי מגדים (אשל אברהם סימן תרצה ס"ק ז).

יד. מעיקר הדין אין איסור מוקצה על תחפושת של פורים ומותר ללבוש בגדים אלו בשבת, מכל מקום משום כבוד השבת צריך ללבוש בגדים נאים (שו"ע סי' רסב ס"ג), ובסוגי תחפושות שאינו נחשב למלבוש אסור לצאת בהם בשבת במקום שאין עירוב (שו"ע סי' שא ס"ב), ואם מקפיד מאוד שלא להשתמש בגדים אלו כלל במשך השנה, יש לחשוש שיש בבגדים אלו מוקצה (כמו שיש מוקצה על בגדים העומדים לסחורה).

זהירות מחשש איסור

טו. ראוי לכל בעל נפש הצובע פניו או פני ילדיו בצבע לכבוד פורים, להיזהר שלא להשתמש בצבע שיהא קשה להורידו בערב שבת, וכן נכון להוריד הצבע בערב שבת כדי שלא יבא לידי חשש מחיקה בשבת, ואם שכה להוריד הצבע מלפני השבת, ומתבייש ללכת כך בשבת אפשר שיש להקל להוריד הצבע בשבת, מפני כבוד הבריות (מנחת שבת פ"ב ס"ק קצט), וכן יש לרכך השערות מלפני השבת, מכל הספריי שמתזים על השערות לכבוד פורים, כדי שלא יבא ח"ו לידי תלישת שערות בשבת.

נאנס בתפילה ובקידוש

טז. אם שכה או נאנס להתפלל תפילת חול של מנחה בערב שבת, צריך להתפלל פעמיים מעריב של שבת לחובה ולהשלמה, הראשונה לשם מעריב והשניה לשם מנחה, ואם אף לא התפלל מעריב אינו יכול להשלימה בשחרית, שאי אפשר להשלים אלא בתפילה הסמוכה לה (שו"ע סי' קח ס"ט).

יז. אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד, יש לו תשלומים כל השבת (שו"ע סי' רעא ס"ח), אבל אינו אומר 'ויכולו' רק בליל שבת ולא ביום (רמ"א שם), משום שאין ענין לאומרו ביום, שגמר מלאכת השם יתברך היתה בלילה (מ"ב שם סק"מ).

לימוד הלכה

יח. בשבת זו שאין קורין את המגילה צריכים בני מוקפין ללמוד הלכות פורים כדי שיזכרו ענין היום, משום כשחל בחול יוצאים מצות שואלין ודורשין בהלכות פורים ע"י קריאת המגילה (מ"ב סי' תרפח סק"א), ומלבד החיוב ללמוד הלכות פורים, מצוה נמי בין על בני הפרוות ובין על בני המוקפין להתחיל ללמוד הלכות פסח ביום הפורים עצמו, כדי לקיים מה שכתוב בשו"ע (סי' תכט) 'שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלושים יום'.

טלטול המגילה

יט. לטלטל המגילה בשבת זו: לתושבי ערי הפרוות מותרים לטלטלו, כיון דלא שייכא ביה גזירה דרבה (שע"ת סי' תרצג סק"א), לתושבי ערי המוקפין יש פוסקים שסוברים שאסורים לטלטל המגילה, מפני שעיקר זמן קריאתה היא בשבת זו (מ"ב סי' תרפח סק"ה). יעזור השם יתברך שנוכל להמשיך שמחת הפורים עם קדושת השבת ויתקיים בנו 'מנוחה ושמחה אור ליהודים'.

אכילת ארוחת בוקר לנשים לפני קריאת המגילה

בעלי חוזר מבית הכנסת ביום הפורים רק לקראת הצהריים, ורק אז הוא קורא את המגילה עבוירי ועבור השכנות; האם מותר לי לאכול ארוחת בוקר מלאה ורגילה לפני קריאת המגילה: תשובת מורנו הרב שליט"א: נשים חייבות בשמיעת מגילה שאף הן היו באותו נס, ולכן מעיקר הדין אין להן לאכול קודם ששמעו קריאת המגילה. ומכל מקום טעימה מותרת. במקום הצורך, כיון שיש פוסקים הסוברים שאין נשים חייבות בשמיעת מגילה, יש מקום להקל להן. ואם היהיה יכולה להזיק לבריאות, ודאי יכולה לאכול, אך תאמר לאחרת להזכירה לשמוע מגילה, ויכולה גם לסמוך על בעלה שיהיה 'שומר' בשבילה.¹⁰

10 משנה ברורה (סימן תרצג ס"ק ז') לענין נשים ולענין טעימה קודם קריאת המגילה, ושם (ס"ק טו) כתב לענין קריאת המגילה ביום דינו כלבילה, ולענין שומר ראה מש"ב (שם ס"ק טו). וראה הליכות שלמה (פ"ט ע"ה ג).

השבת (רמ"א סי' תרצה), ויעשה לכתחילה קודם שעה עשירית (שוע"ר סי' רמט ס"י), ויש אומרים שלכתחילה יעשה דוקא קודם חצות (מ"ב סי' תרצה סק"ג), ובדיעבד מותר לעשות הסעודה כל היום, אלא שיהיה שלא ימלא כריסו בסעודה, כדי שיוכל לקיים מצות סעודת שבת כראוי (מ"ב סי' רמט סק"ג, ובב"ה"ל שם), והנהוגים לאכול ביום הפורים ב' סעודות, אחת בבוקר מיד אחרי תפילת שחרית, ואחת לפנות ערב, יש נוהגים שבשנה כזו אוכלים רק סעודה אחת בבוקר, (ואולי יש לומר שמן הדין אסור לאכול סעודה שניה, כיון שכבר קיים סעודת פורים).

ט. וכן צריכים להיזהר ששיכרתו מין לא יבטלו אותו מסעודת שבת לגמרי, ולכן מצוה להימנע מלשתות יין מתשע שעות ולמעלה (מ"ב סי' רמט סק"ד), ל"א שהמשתכר בשבת מבטל בידים מצות 'זכירת היום' (תשובות והנהגות ח"ב סי' שמה)

סעודת פורים ומשלוח מנות - לבני המוקפין

י. מעיקרא דדינא דשו"ע זמנה היא ביום הראשון דייקא ולא ביום השישי ובשבת, וכן המנהג, אך מובא בכה"ח (סי' תרפח סק"ח) ועוד פוסקים שנכון לירא שמים לשלוח מנות ולהוסיף בסעודתו בכל יום מהשלה ימים [יום שישי, שבת, יום ראשון] ומכוחו לשם מצות היום כדי לצאת כל השיטות.

על הניסים

יא. תושבי ערי הפרוות אומרים 'על הניסים' ביום שישי, ותושבי ערי המוקפין אומרים 'על הניסים' ביום השבת (שו"ע סי' תרפח ס"ו), ואם אמר ביום שישי אין מחזירין אותו (מ"ב סק"ז). בן פרוז שנסע לשבת לעיר מוקפת, מזכיר על הניסים בשבת בתפילה ב'אלוקי צבור', ובברכת המזון מזכיר ב'הרחמן' (אחרונים), המזכיר 'על הניסים' בימים אלו שעל פי הלכה אינו צריך להזכיר אין מחזירין אותו, משום דהודאה זו שייך במקצת באלו הימים (מ"ב סי' תרצג סק"ו).

מלאכה - לבני המוקפין

יב. ביום השישי שהוא י"ד אדר, נכון להחמיר שלא לעשות מלאכה, כדי שלא לטעות בין שנה זו לשנה אחרת שאסור במלאכה (כה"ח סי' תרפח סק"ט), ביום הראשון שהוא ט"ז אדר, אין נוהגים בו איסור מלאכה כלל, אפילו איסור מלאכה שנוהג ביום הפורים (אחרונים).

איסור מוקצה

יג. מצוה למשמש בבגדיו בערב שבת, שלא יהא בבגדיו שום מוקצה ויבא לטלטלו בשבת (מ"ב סי' רנב סק"ה), ובשבת זו יש לזהר בזה ביותר, ואם מצא בשבת מוקצה בבגדיו במקום שיש עירוב, אין צריך לנער המוקצה מיד, אלא אפשר לו לילך אתו עד מקום המשתמר, ושם ינערם (שוע"ר סי' רסו ס"ט), ויש אומרים שצריכים לנערם מיד (הגר"א), והאחרונים מכריעים בין סוגי מוקצה שכלי שמלאכתו היא איסור מותר, ומוקצה מחמת גופו כגון מעות ואבנים וכדו' אסור וינערם מיד (מ"ב סי' שח סק"ג), ונכון לחשוש לזה אם לא במקום הפסד (שוע"ר סי' שח ס"ג).

טעמים וצורות, ומאחר שבמצוות משלוח מנות צריך שיהיה דוקא שתי מנות, נשאלת השאלה האם דג אחד בטעמים ובצורות הכנה שונות של אותו דג נחשב לכמה מנות:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

לגבי שני מאכלים מאותו מין שטעמם שונה, כגון חלקי עוף שונים, או יין אדום ולבן, נחלקו הפוסקים אם נחשבים לשתי מנות,⁹ ולכתחילה עדיף לשלוח מינים שונים לגמרי. אמנם שני סוגי דגים נחשבים כשתי מנות נפרדות ואפשר לשלחם לכתחילה לכל הדעות. בשאלה שלפנינו נראה, כי למרות שמדובר בסוג דג אחד, מכיוון שטעם המנות שונה וגם דרך הכנתן שונה, הרי הן מנות שונות זו מזו ויש להחשיבן כשתי מנות נפרדות.

א. השנה שחל פורים בערב שבת - מקדימין לקיים המצות היום מיד בבוקר, כדי שיוכלו להתכונן לשבת כדבעי, ומכיון שטרודים מאוד כדי לקיים מצות היום, יש להשיגה ביותר שלא לשכוח לעשות את כל ההכנות הנצרכות לשבת, והחכם עיניו בראשו ודואג להכין צרכי השבת ומאכליו מבעוד יום, ולא להשאירו לערב שבת עצמו, שהוא יום עמוס מאוד במצות היום.

ב. מצוה מן המובחר היא לקרות 'שנים מקרא ואחד תרגום' בערב שבת, ובפורים שדרשין 'אורה זו תורה' יש לדקדק בזה ביותר, וכן יש לשים לב שלא להתרשל בטבילת מקווה לכבוד שבת ובפרט ביום הגדול הזה, וטוב לדעת שמתחילת שעה חמישית (דהיינו סוף זמן תפלה) נחשב הטבילה לכבוד שבת (שו"ת קנה בושם ח"ד סי' כט), ובשעת הדחק שאין באפשרותו לטבול בערב שבת יטבול ביום חמישי ויכוון לשם שבת (מנחת שבת סי' עב סק"ה).

ג. מותר ליטול הצפרניים לכבוד שבת, משום דהוי צורך מצוה, אבל להסתפר מחלוקת האחרונים אם מותר, ויש להתמיר שלא להסתפר ביום הפורים (כה"ח סי' תרצו סק"א), ואפילו לבני המוקפין נכון להחמיר שלא להסתפר בערב שבת (שם סי' תרפח סק"ט).

קריאת המגילה - לבני המוקפין

ד. בערי המוקפין קורין בשנה זו את המגילה ביום י"ד והיא נקראת 'קריאה שלא בזמנה', וקריאה שלא בזמנה צריכים לקרותה דוקא בציבור דהיינו עשרה אנשים, משום פירסומא ניסא (מ"ב סי' תרצ סק"א), וגם נשים צריכות לשמוע מגילה בציבור, ומהני עשרה נשים לבד היחשב כציבור (אחרונים), ואם אין לו עשרה אנשים פוסק המש"ב (שם) שיקרא המגילה בלא ברכה, והחזו"א פוסק שאפשר לברך, וספק ברכת להקל.

ה. בן כרך יכול להוציא המגילה לבן עיר וכן להיפך, מפני ששניהם חייבם שווה לקרות המגילה היום, תושבי ערי המוקפין יש להם לכוון בעת שמברכים ברכת שהחיינו על קריאת המגילה, גם על המצות של משלוח מנות וסעודת פורים שייקיימו ביום הראשון (אחרונים).

ו. בשנה זו שגם המוקפין קוראים המגילה במוצאי הצום יש לזכור שלא לטעום כלום לפני קריאת המגילה אלא לצורך גדול (מ"ב סי' תרצג סק"ד), שכן הייתה תקנת חז"ל לקרוא את המגילה מתוך התענית אפילו שהתענית קשה עליו, וזהו מצותה (לבוש).

מתנות לאביונים

ז. בני מוקפין רשאים לתת מתנות לאביונים גם לעניים הדריים בערי הפרוות, וכן להיפך בני הפרוות יכולים לתת לבני המוקפין, בן מוקף שלא נתן מתנות לאביונים ביום הששי, אפילו שזמנו הוא בעת קריאת המגילה יש מקום לומר שיתן ביום הראשון שזה עדיף מכלום (אחרונים).

סעודת פורים - לבני הפרוות

ח. סעודת פורים מצוה להקדימה בשחרית מפני כבוד

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א המשך מעמ' א'

תשובת מורנו הרב שליט"א:

לכתחילה צריך שיהיה המשלוח מנות ראוי לאכילה למי שנשלח אליו, אך בדיעבד יוצאים ידי חובה גם כאשר המקבל אינו יכול לאכול את המנות הנשלחות אליו מסיבות בריאותיות.⁸

פלטת דגים ממין אחד למשלוח מנות

בכל שנה אני משתדלת להכין משלוח מנות מיוחד ומגוון לבני המשפחה הקרובים, בשנה זו עלה בדעתי להכין פלטה גדולה של דגים שהמיוחד בה שכולם אותו סוג דג; מעושן, פרוס כפסטרמה, מבושל ומטוגן, בכמה

8 בביתור הלכה (סימן תרצה ס"ק ד ד"ה חייב) הביא בשם הח"י אדם שאם שולח לעשיר דבר פחות אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות, וכתב שנכון לזהר בזה לכתחילה. ואע"פ ששיטה זו מיוסדת על הטעם משלוח מנות הוא לצורך הסעודה, והרי יש סוברים

הברכה הראויה על פיצוחים

קולות השירה שנשמעו מחלונות הבית, הופסקו מדי פעם בדרשות נלהבות ובשיחות שגב רום מעלת יום הפורים, אולם שיירת העולים בואכה בית הרב לא פסקה אף לא לרגע אחד, כאשר כולם חפצים לקיים בהידור 'משלוח מנות איש לרעהו'; לאחר שכובדו האורחים בכוס יין מלא כדת היום, התיישבו לפני שולחן ערוך עליו הונח כיבוד בשפער רב; מיני זרעונים ומיני תרגימא, פירות ואבטיחים לצד מגוון רחב של מגשי פיצוחים מכל הסוגים; נשאלנו על ידי המשתתפים מהי ברכת הפיצוחים, הגרעינים, גרעיני האבטיח הנלקחים מתוך האבטיח, וכן מהי ברכת הקבוקים:

תשובה: א. בענין ברכת גרעיני הפירות כתב השו"ע (סימן רע"ב סעיף ג') גרעיני פירות המתוקים ברכתם העץ, ואם הם מרים לא מברך עליהם כלל ואם מתקן ע"י האור מברך עליהם שהכל, אך המשנה ברורה חולק עליו ומביא (ס"ק כ"ג) את דעת הגר"א דהיות שהגרעין אינו הפרי עצמו אז הברכה "יורדת" מברכת העץ לבופה"א ולכן יברך על הגרעינים בופה"א ואם בירך העץ יצא ולכן אם רוצה לאכול גרעינים של פרי שנטיעת העץ היא על דעת הפרי באנו למחלוקת זו שהשו"ע נקט כתוס' ורא"ש שדין הגרעין כדין הפרי והראייה מערלה שחייבים גם על הגרעינים, ואילו הגר"א ושאר אחרונים נקטו כרשב"א שברכת הגרעינים "יורדת" דרגה לבופה"א או לשהכל ורק בערלה חייבים כי יש ריבוי "את פרו" לחייב את הגרעינים, ולהלכה אם קולים בבית את גרעיני האבטיחים כתבו פוסקי זמננו שיברך שהכל (הו"ט שני רבי"ע עמ' קנב וכן פסק הגרי"א)

ב. אכל את הפרי וכעת רוצה לאכול את הגרעינים במשנה ברורה (ס"ק כ"ג) כתב דמסתברא דלכו"ע נפטר בברכת הפרי כי הגרעין הוא טפל לפרי ובשעה"א כתב בשם השדי חמד שאפילו לדעת הרשב"א (המובאת לעיל) שסובר שהגרעין לא נחשב חלק מהפרי מ"מ לומדים את הדין "את הטפל לפרי" מערלה וכיון שבירך על העיקר פטר את הגרעינים שהם טפילה.

ג. גרעינים המצויים בחנויות היום מיוצרים מזנים המיוחדים לשם כך ובהם נטיעת העץ היא עבור הגרעינים, ובשר הפרי הוא דל ומועט ובשל כך היות שעיקר הנטיעה היא עבור הגרעינים הם עיקר הפרי ויברך עליהם בופה"א (קרו לדוד או"ח סי' נב, ג).

ולא דמי לפסק הגר"ש"ז אויערבך שכתב שברכתו של רסק עגבניות המיוצר מזן מיוחד שמטרתו לרסק עגבניות שאו יורדת ברכתו לשהכל, וכך כתב בספר וזאת הברכה. (לוח הברכות- הערה א')

ד. גרעיני חמניות- ברכתם לכו"ע האדמה כיון שגרעינים אלו איום טפלים לפרי (לחמניות) שנוטעים את החמניות במיוחד בשביל הגרעינים. וכן פסק מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ו, לא).

ה. דין הבוטנים המצופים- (קבוקים), אלו שציפויים עבה (העשוי מבליטת קמח חיטהווסוכר) הדבר פשוט שאם אוכל את הציפוי בלבד ברכתו מזונוט כשאר כל מיני דגן, ואם אוכל ביחד עם הבוטן נחלקו בכך פוסקי זמננו דעת השבט הלוי (ח"ו בד' סק"א) היא שהציפוי בטל למאכל ואף שהציפוי בא ממין דגן, מ"מ כיון שבא רק לציפוי למאכל יברך האדמה על הבוטן שהוא העיקר ויפטור את הציפוי אך יש שכתבו (פתחי הלכה פ"ו סעיף מא', וואה"ב פר"מ ב"ב בשם הגר"ש"ז) שכיון שהציפוי טעים בפני עצמו והאדם אוכל אותו הנהנה אף ממנו יברך בורא מיני מזונות ונימוקם עמם

א. ציפוי זה לא בא לדבק אלא טעם שהרי מוכרים בוטנים גם ללא הציפוי, וכל מטרת הציפוי היא לתת טעם, ב. אף אם נאמר שבא לדבק ברוב המקרים הציפוי הוא כ 50% מהבוטנים ופסק בשעה"צ (סימן רח סק"ג) שבאופן שהדגן הוא רוב א"א להתייחס אליו "כבא לדבק" ולכן יברך במ"מ, ומכיון שיש מחלוקת בדבר ראוי להפריד את הבוטן מהציפוי ולברך ב' ברכות או לברך על דבר אחר מזונוט ויפטור את הציפוי (שעה"ב עמ' תקמח).

העולה לדינא:

א. גרעינים מזן הנמכר בחנויות ברכתם בורא פרי האדמה. ב. גרעיני פרי וכן גרעינים מקלייה ביתית (ייבוש וקליית גרעיני האבטיח בבית), נחלקו הראשונים, ולכאורה נראה שיברך שהכל כפסק המשנ"ב, (וגרעיני פירות לפי ענינם). ג. קבוקים מצופים בציפוי עבה נחלקו הפוסקים, וראוי להדר ולברך ב' ברכות.

בגדר חיוב משתה ושמחה בפורים

א. הנה נצטוונו ביום הפורים לאכול לשתות ולשמוח וליתן שבה והודאה ליוצרינו יתעלה על חסדיו הגדולים, וממה שקראו אנשי כנסת הגדולה לימים האלו ימי משתה ושמחה, ולא קראו אותם ימי מקרא מגילה או משלוח מנות, משמע שהוא עיקר מצות היום. וראיתי לברר כמה פרטים בגדר חיוב מצוה זו.

חיוב אכילת פת

ב. בגמרא (מגילה ז'): אמרו שיש חיוב באכילת סעודת פורים, וכן הביא בשו"ע (ס"י תרצה ס"א). ומשמע שצריך לאכול פת, שהרי סתם סעודה הוא בפת. וכן כתבו המהרש"ל (שו"ת סי' מח) והערוך השולחן (ס"י תרצה) שצריך לאכול פת כמו בסעודת שבת ויו"ט. וראה במור וקציעה (ס"י תרצה ד"ה עיין מג"א) שהוכיח כן מכמה פסוקים שאין סעודה אלא בלחם, וכתב שזה דבר פשוט ואינו צריך לראיה. אמנם בשערי תשובה (תרצה סק"א) הביא מהברכי יוסף (תרצה ס"א) שאם עשה סעודת פורים בלא לחם יצא ידי חובתו [ושמא למד זה ממה שלא נכתב בפסוק בפירוש שצריך לאכול סעודה, ורק ימי משתה ושמחה, מלשון שתייה. וראה ברש"י על מגילת אסתר (פרק ד פ"ה ד"ה אל המשתה) שכתב 'כל סעודה נקראת על שם היין שהוא העיקר'].

ובמג"א (ס"י תרצה סק"ט) תלה בפלוגתא זו האם צריך לחזור ולברך ברכת המזון כששכח ועל הניסים, ומסקנתו שם שאינו צריך לחזור ולברך דלא מצאנו שחייב לאכול פת בפורים, ומצי למיפטר נפשיה בשאר מיני מטעמים. אמנם גם לשיטת המג"א משמע שלכתחילה עיקר המצווה הוא בפת, ואם אכל שאר דברים יצא ידי חובתו.

חיוב אכילת בשר

ג. כתב השו"ע (ס"י תרצו ט"ו) שיש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין בפורים, שאבלות של יחיד אינה מצוה עשה דברים של שמחת פורים, שחיובו מדברי קבלה שהם כדברי תורה. והנה מזה משמע שיש חיוב גמור באכילת בשר בפורים, וכן נראה בדברי הרמב"ם (מגילה וחנוכה פ"ב ה"ט"ו) שכתב 'כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו'. ובמג"א (שם סק"ט) ביאר שבפסוק כתוב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה', ואין שמחה אלא בבשר [אך תמה על שיטת השו"ע, שהרי גם ביו"ט כתיב שמחה, ומכל מקום הלאכה אין בזמן הזה חיוב לאכול בשר. וראה בחת"ס (בהגהות שו"ע חו"מ סי' קטס סק"א) שכתב דהמג"א סובר שיש חיוב באכילת בשר בפורים].

והנה לגבי מצוות שמחה ביו"ט, כתב הבית יוסף (ס"י תקטס ט"ד) שבזמן הזה אין חיוב לאכול בשר, וכן בשו"ע (שם ס"ג) לא הביא שיש חיוב באכילת בשר ביו"ט, אמנם כמה אחרונים (נימוקי או"ח סי' תקטס, שו"ת דברי משה ח"א סי' י"א) הוכיחו מדברי הרמב"ם, שיש ביו"ט חיוב אכילת בשר אפילו בזמן הזה. וכתב הביאור הלכה (שם ד"ה כיצד) שאפילו לשיטת השו"ע מכל מקום יש בזה מצוה של שמחת יו"ט. ולפי זה גם בפורים יש מצווה באכילת בשר דהא ימי שמחה כתיב. וכן כתב בשב"ל (שו"ת ח"י סי' י"ח) שבודאי גם המג"א מודה שאף שאין חיוב, מכל מקום יש מצוה באכילת בשר בפורים.

והנה ביו"ט המצווה באכילת בשר הוא בבשר בהמה, שהרי מה שאמרו אין שמחה אלא בבשר הוא בבשר בהמה, וביד אפרים (י"ד סי' א) הביא משו"ת חוות יאיר (סי' קע"ח) שאין יוצאים שמחת יו"ט בבשר עוף, והיד אפרים פליג והוכיח שיוצאים גם בבשר עוף, ולכאורה הוא הדין בשמחת פורים.

חיוב שתיית יין עד דלא ידע

ד. כתב השו"ע (ס"י תרצה ס"ב) והוא מהגמ' (מגילה ז') שחייב איניש לאבסומי בפוריא עד דלא ידע בן ארור המן לברוך מרדכי, וברמ"א כתב וי"א דאין צריך להשתכר כל כך אלא ישתה יותר מלימודו וישן.

ובדברי משה (סק"א) הביא שהכוונה הוא שלא ידע לחשב את הגימטריא של 'ארור המן' ו'ברוך מרדכי' [ששניהם שווים]. ועוד ביאר שם שבזמנם היה פיוט שהיו עונים על בית אחד ארור המן, ועל השני ברוך מרדכי, וצריך ישוב הדעת שלא להתבלבל בין הבתים [ושמעתי שהפיוט הזה השתמר עד ימינו בקהילות יוצאי תימן].

וביד אפרים (סק"ג) כתב שנתגלה לו בחלום הלילה, שהכוונה במה שאמרו עד דלא ידע, שהוא עד ולא עד בכלל, וצריך להפסיק מלשתות קודם שיבוא לעד דלא ידע. ובשפת אמת (מגילה ז') ביאר את דברי הגמרא, שכל היום מחויב לעסוק במצוות משתה ושמחה, ועד דלא ידע עדיין החיוב עליו, וכשהגיע לשיעור זה נפטר מהחיוב להתעסק עוד במשתה ושמחה. אבל אפילו קודם שיעור זה יוצא ידי חובתו כל שעוסק במשתה ושמחה.

והנה לפי פשוט דברי השו"ע שיש חיוב לבא לעד דלא ידע, לכאורה אין חילוק במה ששותה, ואין צריך לשתות יין דוקא. אמנם רש"י (שם ד"ה לאבסומי) כתב על דברי הגמרא לאבסומי. להשתכר ביין. וכן ברמב"ם (שם) כתב 'שותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו'. ובאליה רבה (פ"א) ועוד אחרונים כתבו שחז"ל תקנו לשתות יין זכר למשתה היין שעשתה אסתר, ולפי זה עיקר המצווה ביין ממש.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com